

УДК 343.9:328.185

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-313-320

Володимир ТЕРТИШНИК[©]

доктор юридичних наук, професор
(Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна)

ДОКТРИНАЛЬНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

На основі аналізу слідчої та судової практики внесено пропозиції щодо посилення відповідальності за корупційні злочини та запровадження відповідальності за політичну корупцію.

Здійснено системний аналіз інституту дійового каяття, передбаченого нормами кримінального права, та інституту угоди про визнання вини, передбаченого нормами процесуального права. Аналіз колізій та проблем, що виникають при виявленні, попередженні та розслідуванні корупційних злочинів, обумовив внесення низки пропозицій щодо гармонізації норм кримінального та кримінально-процесуального права на основі нової доктринальної моделі інституту дійового каяття.

Інтегративний аналіз застосування норм кримінального та кримінально-процесуального права дозволив дійти висновку про необхідність проведення системних змін у законодавстві, а саме:

- 1) посилення відповідальності за корупцію з кваліфікуючими ознаками, включно зі встановленням довічного позбавлення волі;
- 2) запровадження інтегративного інституту відповідальності за політичну корупцію;
- 3) запровадження у кримінальному та кримінально-процесуальному праві гармонізованого інституту пом'якшення відповідальності за вчиненні корупційні та інші злочини за умови дійового каяття підозрюваних (обвинувачуваних) при скасуванні існуючої угоди про визнання вини, котра не коригується з нормами кримінального права та суперечить конституційним та іншим нормам більшої юридичної сили;
- 4) посилення процесуальної самостійності слідчого та гарантій його незалежності від виконавчої влади.

Сформульовано пропозиції щодо зміцнення процесуального статусу слідчого.

На основі системного аналізу проблем слідчої діяльності внесено пропозиції щодо удосконалення доказового права.

Обґрунтовано необхідність покладання на прокуратуру функції державного нагляду за дотриманням прав і свобод людини в державі та виконанням антикорупційного законодавства в діяльності підприємств, установ та організацій, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Ключові слова: *корупція, дійове каяття, слідчий, процесуальна самостійність слідчого, процесуальна форма.*

Постановка проблеми. Протидія корупції в Україні, що досягла уже ознак політичної корупції, є складовою проблеми забезпечення національної безпеки та потребує гармонізації інститутів кримінального і кримінально-процесуального права, визначення функцій розслідування однією з основних у кримінальному процесі та створення дієвої процесуальної форми забезпечення ефективного виконання цієї функції, зміцнення статусу процесуальної самостійності слідчого, удосконалення взаємодії Державного бюро розслідувань, НАБУ та інших антикорупційних органів і прокуратури.

Багато проблем протидії корупції пов'язане з неузгодженістю інститутів кримінального права із процедурами розслідування та інститутами прокурорського нагляду, бюрократизацією кримінально-процесуального провадження.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми свідчить, що попри те, що останніми роками активізувалися дослідження проблем протидії корупції [1–5; 10; 12; 14], діяльності Державного бюро розслідувань [6], а також

щодо удосконалення процесуальної форми досудового розслідування [7; 8; 9; 10; 11; 13; 15], залишаються нерозв'язаними проблеми узгодження кримінально-правового інституту дійового каяття з процесуальною формою провадження на основі угоди про визнання вини, удосконалення доказового права та процесуальної форми розслідування, зміцнення гарантій діяльності слідчих.

Метою статті є визначення основних алгоритмів подальшого удосконалення кримінального права та процесуальної форми розслідування у сфері протидії корупції.

Виклад основного матеріалу. Ще в античні часи концепт «корупція» вживався в багатомірному та часто експресивно забарвленому значенні. Слово «корумпувати» (від лат. «Corruptere») символічно означало «псувати чисту воду» або «пошкоджувати шлунок поганою їжею», а також мало більш конкретні значення – ганьбити гідність, руйнувати, переступати закон, морально розбещувати тощо. Нікколо Макіавеллі, порівнюючи корупцію з хворобою, красномовно сказав, що «спочатку її важко розпізнати, але легше лікувати, якщо ж вона запущена, то її легко розпізнати, алевилікувати важко». За лаконічним висловом Макіавеллі, корупція – це використання публічних можливостей у приватних інтересах.

Корупція – зловживання владою для отримання вигоди, тобто використання посадовими та службовими особами, які, відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», належать до суб'єктів корупційних правопорушень, наданих їм компетенцій та повноважень чи пов'язаних із ними можливостей для одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб.

Політична корупція – корисливе зловживання владними повноваженнями посадових осіб при формуванні політики держави, здійсненні законодавчої та нормотворчої діяльності, а також при формуванні самої влади шляхом виборчих процесів чи при формуванні кадрів правоохоронних і судових органів та організації їхньої діяльності.

У наш час і в нашому правовому полі корупція створює реальну загрозу державності. Проблеми протидії корупції мають вирішуватися системно в комплексі інтегративних заходів державно-політичного, соціально-економічного, національно-культурного, інформаційного, кримінологічного, правничого і морально-етичного характеру та реального відновлення курсу суспільства на побудову соціальної правової держави. Першочерговими завданнями реалізації такого курсу є невідкладне виконання таких стратегічних засад, як демонополізація, деолігархізація, деофшоризація, розмежування бізнесу і влади та усунення корупційних ризиків, забезпечення ефективної кримінальної, фіскальної та митної політики і слідчої діяльності. У цьому напрямі важливо щонайменше здійснити такі кроки щодо удосконалення законодавства:

I. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини в Україні є занадто гуманною, якщо не сказати неадекватною тяжкості та небезпечності цих злочинів.

Наразі ст. 368 КК України передбачає відповідальність за «прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», в тому числі за кваліфікуючі ознаки такого діяння (ч. 5 ст. 368), «предметом якого була неправомірна вигода в особливо великому розмірі, або вчинене службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, – карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна».

Як приклад зазначимо, що у США та у більшості європейських країн за подібні злочини передбачено довічне позбавлення волі. До речі, у США відомі кримінальні авторитети, «спеціалісти у сфері white-collar crime» були засуджені на такі строки ув'язнення: Шолом Вайс – до 845 років, Норман Шмідт та Чарльз Льюїс – до 330 років.

В аспекті протидії корупції буде справедливим за діяння, передбачені ч. 3 та 4 ст. 368 КК України визначити як покарання довічне позбавлення волі. На цій платформі буде набагато більше шансів мотивувати підозрюваних до дійового каяття та викриття співучасників, чого, як показала справа суддів Верховного Суду, важко досягти при малих термінах покарання за корупційні діяння, що визначені чинним законом.

На доктринальному та законодавчому рівнях важливо удосконалювати інститут дійового каяття, котрий має стати міжгалузевим інститутом, що гармонізовано поєднує норми кримінального та кримінально-процесуального права. У цьому аспекті варто: а) закріпити за корупцію в особливо великих розмірах та політичну корупцію довічне позбавлення волі; б) у провадженнях щодо корупційних та фінансово-економічних

злочинів надати можливість укладання угоди про дійове каяття з гарантіями пом'якшення покарання пропорційно вкладу в розкриття злочину. Усі складові елементи такого підходу мають бути чітко прописані в законі з дотриманням принципу правової визначеності;

II. У практиці протидії корупційним діянням, здійснюваним організованими злочинними угрупованнями, важливим мотиваційним чинником для результативної доказової діяльності виступають механізми мотивації співучасників до сприяння слідству. Такі механізми закладені частково в КПК України, а саме в інституті дійового каяття.

Але в реалізації цих положень виникла деструктивна конкуренція правових норм. Зокрема, КК України, закріплюючи інститути дійового каяття (ст. 45), не передбачив жодних форм застосування угод про визнання вини, тоді як, навпаки, КПК України, проігнорував інститут дійового каяття, натомість запровадив проблематичний інститут угоди про визнання вини, що за своїм змістом і наслідками явно не співпадає з інститутом дійового каяття, закріпленого в нормах КК України.

Відповідно до ч. 3 ст. 3 КК України «кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом». Тобто будь-які кримінально-правові наслідки кримінально караного діяння, включно із застосуванням пом'якшення покарання чи звільнення від відповідальності, будь-які угоди про примирення чи дійове каяття мають визначатися лише КК України.

Отже, норми КПК України мають запровадити замість юридичної фікції – угоди про визнання вини – інститут розкаяння та згоду підозрюваного (обвинуваченого) на застосування інституту дійового каяття.

Ч. 3 ст. 349, ст. 302, п. 2 ч. 1 ст. 468, ч. 2, 4 ст. 469, ст. ст. 470, 472, ч. 2 ст. 473, ч. 4 ст. 474 КПК України, у яких закладена юридична фікція – модель спрощеного правосуддя й судочинства на підставі угоди про визнання винуватості – не мають застосовуватись і підлягають скасуванню як норми, що суттєво звужують гарантії встановлення об'єктивної істини та наявні права і свободи людини, суперечать ст. ст. 22, 62, 129 Конституції України, міжнародним правовим актам, принципам і окремим положенням норм самого КПК України та виходять за межі цілей і принципів кримінально-процесуальних та кримінально-правових норм. Аргументація цього висновку зроблена в попередніх публікаціях [11, с. 337–341].

Ст. 45 КК України доцільно викласти в такій редакції:

«1. Особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або нетяжкий необережний злочин, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення кримінального правопорушення щиро покалася, активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

2. Особі, яка вперше вчинила корупційний чи економічний злочин, може застосовуватись пом'якшення покарання, включно з покаранням нижче за встановлену законом нижню межу, залежно від ступеня сприяння правосуддю, якщо вона після вчинення злочину щиро покалася, активно сприяла розкриттю злочину та викриттю співучасників, повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду».

Замість «угоди про визнання вини» (ч. 3 ст. 349, ст. 302, п. 2 ч. 1 ст. 468, ч. 2, 4 ст. 469, ст. ст. 470, 472, ч. 2 ст. 473, ч. 4 ст. 474 КПК України – ці норми мають бути скасовані) в КПК України необхідно забезпечити чітку юридичну визначеність процесуальної форми застосування передбаченого ст. 45 КК України інституту дійового каяття.

Інститут дійового каяття має містити форми звільнення осіб від кримінальної відповідальності за загальних умов, передбачених у цьому інституті, а також із урахуванням підстав, спеціально передбачених в Особливій частині Кримінального кодексу України, де визначені окремі його спеціальні умови, щодо окремих видів злочинів, а саме: а) передбачити у ст. 369 КК України, що особа, яка вчинила надання неправомірної вигоди службовій особі, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї мало місце вимагання неправомірної вигоди або якщо вона добровільно заявила про те, що сталося, до відкриття кримінального провадження чи в ході розслідування в межах дійового каяття; б) передбачити звільнення від відповідальності за умови дійового каяття щодо інших корупційних та інших службових

та економічних злочинів, зокрема у ст. ст. 157–160 КК України (із забезпеченням більш чіткого формулювання складу злочину – «фальсифікація виборів»), ст. ст. 175, 212 КК України.

Таким чином, інститут дійового каяття має стати інтегративним інститутом права, котрий, будучи закладений у гармонізованих між собою нормах кримінального та кримінально-процесуального права, передбачав би і заходи пом'якшення, і умови та порядок звільнення від відповідальності, а в порідку удосконалення існуючих правових колізій мав би замінити собою існуючу угоду про визнання вини суспільно корисними заходами;

III. Деофшоризація як складова ефективного захисту державних інтересів потребує активізації антикорупційних органів щодо пошуку та конфіскації нажитого злочинним шляхом. Для цього мають бути удосконалені норми кримінального та кримінально-процесуального права.

Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, – система передбачених законом оперативно-розшукових дій, заходів фінансового моніторингу, актів міжнародного співробітництва, а також слідчих та інших юридичних дій і судових рішень, спрямованих на виявлення, попередження та припинення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Відповідно до принципу юридичної визначеності усі заходи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, мають бути чітко прописані в законі, а також окремо передбачені в КПК України, а здобуті при цьому фактичні дані можуть мати значення доказів у кримінальному провадженні за умови їх належності до справи, допустимості та достовірності.

У сучасних умовах цифровізації суспільства отримує розвиток застосування криптовалюти. Проте в умовах відсутності належного контролю за її обігом існують певні загрози в аспекті застосування цих віртуальних грошей для легалізації (відмивання) злочинно здобутих доходів. Ситуація стає ще більш складною з огляду на те, що ст. 209 КК України («Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом») в чинній редакції закону передбачає відповідальність саме за незаконну легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Але концептом «майно» не охоплюється віртуальна реальність – біткоїн, котрий не можна вважати майном. Доречно передбачити відповідальність за «незаконну легалізацію (відмивання) цінностей, нажитих злочинним шляхом».

Пропонуємо в Законі України «Про запобігання корупції», а також у законах, що регламентують статус державних службовців та правоохоронних органів, щодо вимог до співробітників таких інституцій закріпити концепт: «Бездоганна ділова репутація – сукупність підтвердженої інформації про відсутність порушень вимог законодавства про запобігання корупції, про відсутність фактів незаконного збагачення, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, розміщення коштів в офшорних зонах чи інших порушень правил про валютні операції, а також про відсутність судимості, що не знята або не погашена в установленому законом порядку»;

IV. Для активізації протидії корупції мають бути удосконалені правові механізми діяльності ДБР та НАБУ, реального забезпечення незалежності та процесуальної самостійності слідчих названих відомств.

До компетенції слідчих Державного бюро розслідувань належить розслідування кримінальних правопорушень, вчинених прокурорами та суддями. З іншого боку, відповідно до ст. 131-1 Конституції України прокуратура здійснює: «організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку».

Тут прокурор і швець, і жнець, і на дуді грець, а слідчі вбачаються вправними «танцюристами», які мають «відбивати гопака» під дудку прокурора. Виконання складної функції протидії посадовим злочинам та кримінальним проступкам потребує належного забезпечення статусу незалежності та процесуальної самостійності слідчих.

Слід радикально зміцнити гарантії діяльності слідчого, встановивши в законі такі правила:

«Слідчий призначається і звільняється з посади Указом Президента України за поданням начальника слідчого підрозділу, узгодженим із Генеральним прокурором

України та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Слідчий процесуально самостійний, незалежний і підкоряється тільки закону. Ніхто не має права давати будь-які вказівки слідчому щодо провадження у кримінальній справі.

Слідчий недоторканий. Притягнення до кримінальної відповідальності слідчого можливе тільки з дозволу Верховної Ради України за поданням Генерального прокурора України.

Слідчий вважається таким, що діє в стані ризику і не підлягає кримінальній, цивільній чи іншій відповідальності у зв'язку з визнанням судом незаконними його рішень, якщо при цьому з боку слідчого не були допущені зловживання владою чи умисне порушення закону. Обов'язок відшкодування шкоди, заподіяної особам відповідними незаконними діями слідчого, покладається на державу».

Для забезпечення об'єктивного нагляду за діяльністю слідчих ДБР «шляхом процесуального керівництва слідством» у кримінальних провадженнях щодо прокурорів варто з урахуванням досвіду Італії створити окрему незалежну від прокуратури та інших правоохоронних органів інституцію, що могла б функціонувати при Вищому антикорупційному суді та мала усі повноваження, котрими наділені прокурори у кримінальному процесі.

В Україні важливо відновити функцію прокуратури щодо нагляду за дотриманням прав і свобод людини в діяльності підприємств, установ та організацій, а також у діяльності посадових і службових осіб органів державної влади та правоохоронних органів;

V. У реаліях роботи слідчих та інших антикорупційних органів фактичні дані, що містять ознаки корупційних кримінальних правопорушень чи діянь, пов'язаних із корупцією, можуть здобуватися детективами, оперативними, аналітичними та слідчими підрозділами. Зокрема, докази можуть отримуватися детективами Національного антикорупційного бюро України чи Бюро економічної безпеки у процесі застосування повноважень, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», Податковим кодексом України чи Митним кодексом України. Доказові матеріали можуть здобуватися Національним агентством запобігання корупції, Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, антимонопольним комітетом України, працівниками Рахункової палати Верховної Ради України та іншими правоохоронними органами у процесі виконання ними діяльності, передбаченої законодавством України та міжнародними правовими актами.

Проте згідно з проблематичним приписом ч. 1 ст. 84 КПК України «доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку...». Тобто процесуальний закон буквально без будь-яких доктринальних обґрунтувань формально звужує обсяг доказів, допустимих до використання у кримінальних провадженнях до лише тих доказів, що отримані із застосуванням винятково кримінально-процесуальних процедур.

Ст. 84 КПК України містить недопустиму колізію, визначаючи, що «доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку».

Виникає ситуація, коли багато заходів здобуття доказів, передбачених іншими законами, ще не знайшли закріплення в КПК, а з-поміж названих у самому КПК України заходів не усі отримали юридичну визначеність порядку їх провадження. Наприклад, «контроль за вчиненням злочину». Тобто навіть названі «цим кодексом» заходи не отримали належної регламентації, щоб мати статус даних, отриманих у «передбаченого цим кодексом порядку».

Але такий концепт доказів не відповідає положенням Конституції України. Так, у ст. 62 Конституції України стверджується: «Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи глумачаться на її користь». Отже, недопустимими можуть бути лише дані, здобуті «незаконним шляхом». Відповідно, за загальним правилом, усі дані, «здобуті законним шляхом» (а не тільки в порядку, передбаченому КПК України), можуть бути допустимими доказами.

У КПК України має бути закріплене доктринально виважене визначення поняття доказів: «Доказами є фактичні дані, отримані в передбаченому законом порядку,

які відповідають вимогам належності до справи, допустимості та достовірності».

У КПК України, крім уточнення приписів норм доказового права, в окремому підрозділі мають бути закріплені правові механізми виявлення, попередження та запобігання злочинам, а в нормах доказового права визначені правила процесуальної реалізації отриманих при цьому фактичних даних, щоб врешті-решт такі дані могли стати допустимими та достовірними доказами у кримінальному судочинстві.

На національному рівні важливо в цілому закласти універсальні правові процедури такої діяльності та закріпити положення про те, що фактичні дані, отримані при безпосередньому виявленні, запобіганні чи попередженні злочинів шляхом здійснення антикорупційних заходів, митних процедур чи інших непроцесуальних дій, можуть використовуватися в кримінально-процесуальному доказуванні за умови, що з'ясовано й може бути перевірено джерело і спосіб їх здобуття, ці дані здобуті відповідно до вимог закону без порушення чи недопустимого обмеження прав і свобод громадян та становлять достовірну інформацію.

Висновки. Інтегративний аналіз застосування норм кримінального та кримінально-процесуального права, дозволяє дійти висновку про необхідність проведення системних змін у законодавстві, зокрема:

- а) посилити відповідальність за корупцію з кваліфікуючими ознаками, включно зі встановленням довічного позбавлення волі;
- б) запровадити інтегративний інститут відповідальності за політичну корупцію;
- в) запровадити у кримінальному та кримінально-процесуальному праві гармонізований інститут пом'якшення відповідальності за вчиненні корупційні та інші злочини за умови дійового каяття підозрюваних (обвинувачуваних) при скасуванні існуючої угоди про визнання вини, котра не коригується з нормами кримінального права та суперечить конституційним та іншим нормам більшої юридичної сили;
- г) зміцнення процесуальної самостійності слідчого та гарантій його незалежності від виконавчої влади і політичних інституцій.

Список використаних джерел

1. Дрозд В. Г., Черноус Ю. М., Гаврилюк Л. В. та ін. Доказування кримінальних правопорушень щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: кримінальний, кримінально-процесуальний та криміналістичний аспект : метод. рекомендації. Київ : Нац. акад. внутр. справ ; Держ. наук. досл. ін-т ; 7БЦ, 2023. 222 с.
2. Корнієнко М., Тертишник В. Протидія корупції: стратегія та практика. *Проблеми законності*. 2021. № 152. С. 87–101.
3. Кресіна І. О., Кушнарьов І. В. Політична корупція: глобальні виклики і Україна. Київ : Норма права, 2022. 296 с.
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Станом на 10 січня 2024 року / за заг. ред. І. М. Копотуна. Київ : Вид. «Центр учбової літератури», 2024. 888 с.
5. Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії. *Національна безпека і оборона*. 2009. № 7. С. 67–72. URL : <https://justice.org.ua/politika-i-pravo-podiji-fakti-komentari/politichna-koruptsiya-sutnist-chinniki-zasobi-protidiji>.
6. Микитюк С. Забезпечення незалежності та процесуальної самостійності слідчих державного бюро розслідувань. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 184–189.
7. Мірковець Д. М. Інститут контрольно-наглядової діяльності та процесуальна самостійність слідчого: аспекти співвідношення. *Юридична наука*. 2020. № 3(105). С. 387–398.
8. Сачко О. В. Проблеми реалізації верховенства права при застосуванні особливих форм та режимів кримінального провадження : монографія. Дніпропетровськ : Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара ; Ліра ЛТД, 2018. 404 с.
9. Тагієв С. Р. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному судочинстві України : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2015. 440 с.
10. Танривердієв Х. М. Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2020. 270 с.
11. Тертишник В. М. Гарантії прав і свобод людини та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 465 с.
12. Топчій В. В., Шкелебей В. А. Публічно-правова протидія корупції : навч. посібник. Ірпінь : УДФС, 2016. 206 с.
13. Федоренко О. А., Стрільців О. М., Тарасенко О. С. Використання технологій штучного інтелекту у правоохоронній діяльності : аналіт. огляд. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 1052 с.

14. Цимбал П. В., Манзюк О. І. Зарубіжний досвід організації інституцій у сфері антикорупційної діяльності: правові засади вдосконалення діяльності державного бюро розслідувань у світлі адаптації до міжнародних стандартів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 32–34. URL : http://www.lsej.org.ua/9_2020/8.pdf.

15. Юрчишин В. М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці : монографія. Чернівці : «Родовід», 2013. 307 с.

Надійшла до редакції 30.01.2024

Прийнято до опублікування 05.02.2024

References

1. Drozd, V. H., Chornous, Yu. M., Havryliuk, L. V. et al. (2023) Dokazuvannya kryminalnykh pravoporushen shchodo pryiniattia propozyzii, obitsianky abo oderzhannia nepravomirnoi vyhody sluzhbovoiu osoboiu: kryminalnyi, kryminalno-protseusualnyi ta kryminalistychnyi aspekt [Proving criminal offenses regarding the acceptance of an offer, promise or receipt of undue benefit by an official: criminal, criminal-procedural and forensic aspects] : metod. rekomendatsii. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav ; Derzh. nauk. dosl. in-t ; 7BTs. 222 p. [in Ukr.].

2. Korniienko, M., Tertyshnyk, V. (2021) Protydiia koruptsii: stratehiia ta praktyka [Anti-corruption: strategy and practice]. *Problemy zakonnosti*. № 152, pp. 87–101. [in Ukr.].

3. Kresina, I. O., Kushnarov, I. V. (2022) Politychna koruptsiia: hlobalni vyklyky i Ukraina [Political corruption: global challenges and Ukraine]. Kyiv : Norma prava. 296 p. [in Ukr.].

4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar. Stanom na 10 sichnia 2024 roku [The Criminal Code of Ukraine. Scientific and practical commentary. As of January 10, 2024] / za zah. red. I. M. Kopotuna. Kyiv : Vyd. «Tsentri uchbovoi literatury», 2024. 888 p. [in Ukr.].

5. Melnyk, M. (2009) Politychna koruptsiia: sutnist, chynnyky, zasoby protydii [Political corruption: essence, factors, countermeasures]. *Natsionalna bezpeka i oborona*. № 7, pp. 67–72. URL : <https://justice.org.ua/politika-i-pravo-podiji-fakti-komentari/politichna-koruptsiya-sutnist-chinniki-zasobi-protidiji>. [in Ukr.].

6. Mykytiuk, S. (2022) Zabezpechennia nezalezhnosti ta protseusualnoi samostiinosti slidchykh derzhavnogo biuro rozsliduvan [Ensuring the independence and procedural autonomy of investigators of the State Bureau of Investigation]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*. № 4, pp. 184–189. [in Ukr.].

7. Mirkovets, D. M. (2020) Instytut kontrolno-nahliadovoi diialnosti ta protseusualna samostiinist slidchoho: aspekty spivvidnoshennia [Institute of control and supervisory activity and procedural independence of the investigator: aspects of the relationship]. *Yurydychna nauka*. № 3(105), pp. 387–398. [in Ukr.].

8. Sachko, O. V. (2018) Problemy realizatsii verkhovenstva prava pry zastosuvanni osoblyvykh form ta rezhymiv kryminalnogo provadzhennia [Problems of implementing the rule of law when applying special forms and regimes of criminal proceedings] : monohrafiia. Dnipropetrovsk : Dniprovskiy natsionalnyi universytet im. Olesia Honchara ; Lira LTD. 404 p. [in Ukr.].

9. Tahiiiev, S. R. (2015) Nehlasni slidchi (rozshukovi) dii u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy [Covert investigative (research) actions in the criminal justice system of Ukraine] : monohrafiia. Kyiv : VD «Dakor». 440 p. [in Ukr.].

10. Tanryverdiiev, Kh. M. (2020) Dosudove rozsliduvannia u kryminalnykh provadzhenniakh shchodo narodnykh deputativ Ukrainy [Pre-trial investigation in criminal proceedings against people's deputies of Ukraine] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09. Kyiv : Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. 270 p. [in Ukr.].

11. Tertyshnyk, V. M. (2009) Harantii prav i svobod liudyny ta zabezpechennia vstanovlennia istyny v kryminalnomu protsesi Ukrainy [Guarantees of human rights and freedoms and ensuring the establishment of the truth in the criminal process of Ukraine] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.09. Dnipropetrovsk : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. 465 p. [in Ukr.].

12. Topchii, V. V., Shkelebei, V. A. (2016) Publichno-pravova protydiia koruptsii [Public-legal anti-corruption] : navch. posibnyk. Irpin : UDFS. 206 p. [in Ukr.].

13. Fedorenko, O. A., Striltsiv, O. M., Tarasenko, O. S. (2022) Vykorystannia tekhnolohii shtuchnoho intelektu u pravookhoronniï diialnosti [Use of artificial intelligence technologies in law enforcement activities] : analit. ohliad. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav. 1052 p. [in Ukr.].

14. Tsybal, P. V., Manziuk, O. I. (2020) Zarubizhnyi dosvid orhanizatsii instytutiv u sferi antykoruptsiinoï diialnosti: pravovi zasady vdoskonalennia diialnosti derzhavnogo biuro rozsliduvan u svitli adaptatsii do mizhnarodnykh standartiv [Foreign experience of the organization of institutions in the field of anti-corruption activities: legal principles for improving the activities of the State Bureau of Investigation in the light of adaptation to international standards]. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 9, pp. 32–34. URL : http://www.lsej.org.ua/9_2020/8.pdf. [in Ukr.].

15. Iurchyshyn, V. M. (2013) Mistse i rol prokurora u dosudovomu rozsliduvanni ta yikh vidobrazhennia v teorii, zakonodavstvi i praktytsi [The place and role of the prosecutor in the pre-trial investigation and their reflection in theory, legislation and practice] : monohrafiia. Chernivtsi : «Rodovid». 307 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Volodymyr Tertyshnyk. Doctrinal aspects of improving the activities of investigative bodies in combating corruption. In the article, based on the analysis of investigative and judicial practice, proposals are made to strengthen responsibility for corruption crimes and introduce responsibility for political corruption. A systematic analysis of the institution of effective repentance, provided for by the norms of criminal law, and the institution of a plea agreement, provided for by the norms of procedural law, is carried out.

The analysis of collisions and problems that arise in the detection, prevention and investigation of corruption crimes has led to the introduction of a number of proposals for the harmonization of criminal and criminal procedural law on the basis of a new doctrinal model of the institution of effective repentance.

An integrative analysis of the application of criminal and criminal procedural law leads to the conclusion that systemic changes in legislation are necessary: First, strengthening responsibility for corruption with qualifying features, including the establishment of life imprisonment. Secondly, the introduction of an integrative institution of responsibility for political corruption. Thirdly, the introduction of a harmonized institution of mitigation of responsibility for corruption and other crimes in criminal and criminal procedural law under conditions of effective repentance of suspects (accused), with the cancellation of the existing plea agreement, which is not adjusted to the norms of criminal law and contradicts constitutional and other norms of greater legal force. Fourthly, strengthening the procedural independence of the investigator and guarantees of his independence from the executive branch.

Proposals are made to strengthen the procedural status of the investigator. On the basis of a systematic analysis of the problems of investigative activity, proposals are made to improve the law of evidence. The necessity of entrusting the prosecutor's office with the function of state supervision over the observance of human rights and freedoms in the state and the implementation of anti-corruption legislation in the activities of enterprises, institutions and organizations, executive authorities and local self-government is substantiated.

The analysis of conflicts in the application of the rules governing the receipt of evidentiary information at the stage of detection, prevention and investigation of crimes confirms the conclusion that it is necessary to adopt a single doctrinally new law for all forms of court proceedings – the «Code of Evidence Law».

Keywords: *corruption, active repentance, investigator, procedural independence of the investigator, procedural form.*

УДК 343.985.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-320-328

Тарас ВОЛІКОВ[©]

кандидат юридичних наук,
докторант

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ

Розглянуто наукові підходи та думки вчених-криміналістів щодо принципів криміналістичної методики. Обґрунтовано позицію стосовно диференційованого підходу до принципів криміналістичної методики як розділу криміналістики та алгоритму дій суб'єктів розслідування щодо практичного застосування положень науки. Розглянуто принципи формування криміналістичних методик: детермінізму (історизму), об'єктивності, системності, взаємозв'язку науки та практики. Приділено увагу принципам слідчої діяльності в частині застосування слідчими положень криміналістичної методики при розслідуванні кримінальних правопорушень: дотримання законності; індивідуальності, плановості, оперативності та швидкості розслідування; взаємодії слідчого з іншими органами та підрозділами; активного використання спеціальних знань і технічних засобів; використання допомоги громадськості.

Ключові слова: *кримінальне провадження, криміналістична методика, слідчий, розслідування кримінальних правопорушень, принципи криміналістичної методики.*

© Т. Воліков. 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2387-1410>

k_ksmp@dduvs.in.ua